

ZÖLDFELÜLETI RENDSZEREK FEJLESZTÉSE

A városok lakosságának növekedése okán az élhető városi környezet kialakítása a jövőbeli fejlesztési koncepciók egyik célkitűzése. A háttéranyag a zöldinfrastruktúrával foglalkozik.

Zöldfelület, zöldterület és -gazdálkodás dióhéjban

A [Magyar Tájépítészek Szövetségének](#) meghatározása szerint **zöldfelület minden olyan terület, amelyet növényzet borít.** Ennek mérete [lombos fáknál](#) a szabadon hagyott, burkolattal nem fedett gyökérzóna területe. Települési lehatárolásban a zöldfelületek a település területén belül a növényzettel fedett, betelepített területek összessége, amely biológiailag **aktív** (zöldfelületek+vízfelületek) és **inaktív** (beépített, burkolt) felületekből áll. A városok lakosságának növekedésével egyre nagyobb jelentőségűvé váltak a zöldfelületek, és hazánkban a 18. század végétől elkezdődtek az utcafásítások, városi közkertek, parkok, erdők, vízfelületek, utakat kísérő zóldsávok kialakítása (Pálffy-Budinszky, 1938). A zöldfelületek [funkciója](#) lehet termesztési vagy **kondicionáló célú**, városokban elsősorban az utóbbi jellemző, azaz ökológiai, rekreációs, és esztétikai szolgáltatásokat nyújtanak. A **városok növényzettel borított területei** alapvetően befolyásolják komfortérzetünket, hiszen a növények látványa az esztétikai élményen túl számos haszonnal jár. Néhány példa:

- megfelelő mikroklímát biztosítanak, oxigént termelnek;
- párolgásukkal hőt vonnak el a környezetből, kedvező légáramlást okoznak;
- legalapvetőbb védőfunkciójuk szerint szűrőként funkcionálnak, jelentős mennyiségű (toxikus nehézfémek is) port is megkötnek;
- zajcsökkentő hatással bírnak;
- csökkentik a **városi hősziget-hatás** intenzitását, több °C-kal hűvösebb a levegő a növényzettel fedett felszínek környezetében;
- az állatok számára élőhelyet biztosítanak.

A települési zöldfelületek **használati jellegük** alapján tehát lehetnek közhasználatra szánt zöldfelületek (közpark, közkert stb.), valamint korlátozott használatúak (látogatása térben vagy időben korlátozott/elzárt pl. múzeum kertje, temetők stb.), fenntartásuk felelősségét a tulajdonviszonyuk (köztulajdonú, magán) határozza meg.

A **zöldterület** az országos településrendezési és építési követelményekről szóló [253/1997. Korm. rendelet](#) (OTÉK) szerint egy területhasználati kategória, a **nem beépítésre szánt területek** egyike. A közterületek összefüggő, általában állandóan növényzettel fedett pihenésre, felüdülésre, a település levegőjének javítására, területi tagolására, a városkép élénkítésére alkalmas zöldterületek, amelyek közútról közvetlenül és

- A zöldfelület és -terület közötti viszony úgy is értelmezhető, hogy minden zöldterület zöldfelület, de nem minden zöldfelület zöldterület (Konkolyné, 2003).
- A zöldfelület a település minden területhasználati egységében megtalálható, ugyanakkor mennyisége és minősége erősen eltérő lehet.
- Kiemelt zöldterületek a közpark és a közkert, ahol a megengedett legnagyobb beépítettség 3% lehet (253/1997. Korm. rendelet).
- A zöldfelület-gazdálkodás tervezésénél szűk keresztmetszetet jelenthet a speciális kertészeti termékek áruválasztéka, a dísznövény ágazat produktuma.
- A zöldinfrastruktúra tervezését meghatározó alapelvek: a multi-funkcionalitás, az összekapcsoltság, az élőhelyvédelem, a rugalmasság, az identitás képzés és a zöld beruházások nyeresége.
- A budapesti Zöld Infrastruktúra Fejlesztési és Fenntartási Akciótervhez létrehozott honlap (ZIFFA) a lakosság bevonásával kívánja felmérni a közösségi elképzeléseket a zöldfelületekről.
- Budapesten az 1 lakosra jutó önkormányzati tulajdonú zöldterület 13,6 m²/fő volt (KSH, 2018).

akadálymentesen megközelíthetőek és használhatóak. Többek között a **közparkokat** (növényzettel borítottsága min. 70%), **közkerteket** (min. 60%) fásított köztereket, játszótérket jelenti (27. §). A jogszabály szerint legfeljebb **3 százalékuk** pihenést, testedzést, vendéglátást és a zöldterület fenntartását szolgáló épületekkel, létesítményekkel **beépíthető**.

Napjaink **városfejlesztési gyakorlatában** zöldfelületi rendszerekről beszélünk, ezek világszerte rendkívül sokszínűek, az ide tartozó közterek, sétányok, parkok, temetők, arborétumok, állatkertek, ifjúsági parkok, emlékhelyek mind-mind bekapcsolhatják az adott települést egy nagyobb **tájszerkezeti kontextusba**, éppen ezért fontos a tervezés során a biológiai világ aktív és inaktív területek helyes arányának kialakítása ([Karancsi et al. 2016](#)).

A **zöldfelület-gazdálkodás** jóval több, mint a zöldfelületek gondozása. A tervezéstől kezdve a szabályozáson keresztül a létesítés, a fenntartás, az üzemeltetés, valamint a védelem egyes feladatait is jelenti. A gazdálkodásban **komplex** módon részt vesznek a kerttulajdonosok, a szakfeladatot végző önkormányzati munkatársak, a fenntartó, kertépítő vállalkozások és az állampolgárok is. A legfontosabb **szemléletváltást** az jelenthetné, ha a közösségi zöldfelületek nagyságát, gondozását, védelmét felelősséggel és tudatosan kezelné mindenki.

ZÖLDINFRASTRUKTÚRA A VILÁGON ÉS AZ EU-BAN

A **zöldinfrastruktúra (ZI, angolul GI)** kifejezés először az **USA-ban** jelent meg a 90-es években. Olyan **rendszer szemléletű, hálózatokban** gondolkodó tervezést jelent, amely más városfejlesztési programokkal **integráltan** kezeli a zöldfelületeket, hozzájárul az életminőség javításához, fenntartja az ökológiai folyamatokat, és megőrzi a természeti erőforrásokat (Benedict and McMahon, 1996). A ZI koncepció az **ökoszisztéma-szolgáltatások** (ellátó, szabályozó, támogató, kulturális) felől közelíti meg a zöldfelületeket. Tehát nemcsak borítottságot jelent, hanem multifunkcionális szolgáltatásokat nyújt: elősegíti a klímaváltozáshoz történő adaptációt, növeli a

helyi identitástudatot és erősíti a városi terek összekapcsolódását.

Az **EU** politikájában a ZI koncepció először az Európai Bizottság 2009-es **Fehér könyv** a klímaváltozáshoz ([COM \(2009\) 147 Final](#)) című dokumentumával jelent meg. Eszerint szerepet játszik a biológiai sokféleség megőrzésében, de szerepel az Európa 2020 stratégiában is ([COM\(2010\) 2020 Final](#)). Az Európai Bizottság **ZI stratégiája** (Green Infrastructure, [COM\(2013\) 249 final](#)) dokumentuma korszakalkotónak tekinthető. Ebben lehatárolják a ZI szakterületét, szakpolitikai kapcsolódásait és az EB kötelezettséget vállalt uniós szintű **zöld infrastrukturális projektek** kidolgozására is.

ZI-nek nevezzük azon természetes és félig természetes területeket, valamint egyéb növényzettel fedett és ökológiai funkciót betöltő területek stratégiaiilag megtervezett hálózatát, amelyet úgy terveztek és irányítanak, hogy széleskörű ökoszisztéma-szolgáltatásokat nyújtanak. Miután a **területrendezési/-fejlesztési** szakpolitikáknak is része, országos, térségi vagy helyi vonatkozásban egyaránt magasabb szintre kerülhet a megítélése és az egyes szintek tervezésének hierarchikusan összekapcsolódása a siker kulcsa. A ZI hálózatok fejlesztésére, mint a műszaki infrastruktúra hálózatok egyikére, kiemelt **beruházási forrásokat** szánnak a 2021–2027-es ciklusban. A ZI koncepció **nemzetközi elterjedését** követően az egyes országokban eltérő megközelítésben történik a fejlesztési tervek elkészítése (MTA Ökológiai Kutatóközpont, Ormos Imre Alapítvány, [2017](#)).

Az **európai állampolgárok kétharmada városokban él** és ez az arány növekszik. Különösen a milliós lakosságszámmal rendelkező településeken a **városi léptékű ZI fejlesztéseknek** és végrehajtásuknak óriási szerepe van az élhető környezet kialakításában. **Példák:** New York [2018](#), Párizs [2016](#), Barcelona [2020](#). Számos európai kezdeményezés közül az Európai Bizottság évenként adományozza az **Európa Zöld Fővárosa** címet (**EGCA**), amit 2020-ban [Lisszabon](#) kapott meg. Milánó, mint új **zöld város**, számos ZI fejlesztésbe kezdett, díjazott példája a [Bosco Verticale](#).

HAZAI TELEPÜLÉSFEJLESZTÉS, ÉPÍTÉSZET

A magyar jogrend hagyományosan a településre építésügyi típusú területként tekintett, kvázi sok téglára és beépítésre gondolt a zöldfelületek hátrányára, holott az **építésügyi és környezetalakítási kérdések** összefüggnek. A nemzetközi ZI trendekhez is alkalmazkodva a zöldváros típusú fejlesztésekhez az építésügyi szabályozásban **szemléletváltásra** van szükség. Mindez a [1567/2015. \(IX. 4.\) Korm. határozattal](#) kezdődött el (MB Kertészeti Albizottsága jegyzőkönyve, [2019.06.26.](#)).

Új korszakot nyitott a 2019. márciusától hatályos, Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről szóló [2018. évi CXXXIX. törvény](#) (**új OTrT**), amely az eddig három külön törvényben szabályozott országos és a két kiemelt térségre (Budapest, Balaton) vonatkozó területrendezési terveket (TT) foglalta egybe. Definiálja az országos és a megyei területfelhasználási kategóriákat (erdő-, mezőgazdasági, települési térség).

Az építésügyi ágazatban kialakított, jogforrási szintekben is követett **sajátos tervhierarchia** határozza meg a beépítési lehetőségeket. A szűkülő tervrend csúcán az országos TT áll, ezt követik egyfajta közvetítőként a [megyei tervek](#), míg az **önkormányzatok településrendezési eszközeinek** mozgásterét a magasabb szintű jogszabályokban megadott keretek jelölik ki. Az önkormányzatok kötelező jogalkotási feladata az új OTrT hatálybalépésétől számított **két éven belül** (2021 tavasz) a településrendezési eszközök felülvizsgálata és szükség szerinti módosítása. [Ide tartozik](#) a településfejlesztési koncepció, a szerkezeti terv, szabályozási terv, és a helyi építési szabályzat. Ezek lényegében a helyi sajátosságoknak megfelelően a település közigazgatási területének felhasználásával és beépítésével, a környezet természeti, épített értékeinek védelmével kapcsolatos sajátos követelményeket szabályozzák. A szerkezeti tervben például előírják, hogy a kijelölt zöldterületek együttes területe a beépítésre szánt területek összterületének hány százalékánál nem lehet kisebb. Az OTrT elő-

remutató intézkedéseinek egyike az új beépítésre szánt területek kijelölési módja, itt korlátozottan ugyan de például **leromlott területek rekultivációja** során zöldterületeket lehet kialakítani ([epitesijog.hu, 2019](#)).

Településképi Arculati Kézikönyv

A [nemzeti építészetpolitikához](#) illeszkedik a **településkép védelméről** szóló [2016. évi LXXIV. törvény](#) (Tktv.). Ennek fő célja, hogy széles körű társadalmi bevonás mellett a **települési közösségek maguk döntsenek arról milyen települési környezetben szeretnének élni**, hogyan őrizték meg az építészeti, táji és természeti kultúrájukat és ehhez milyen fejlesztéseket támogatnak. A településeknek el kellett készítenie a **településképi rendeletet**, és az azt megalapozó Településképi Arculati Kézikönyvet (**TAK**). Gyakorlatilag **2017. október 1-jéig** az önkormányzatok képviselőtestületének a Tktv. végrehajtására kiadott kormányrendelettel összhangban mindezt teljesíteniük kellett (mulasztása törvénysértés). Az új településképi követelményt tartalmazó rendelet a „**Hogyan lehet építeni?**” kérdésre ad egyértelmű válaszokat, és mellérendelt viszonyban áll a helyi építési szabályzattal ([segédlet](#)). A TAK elkészítéséhez a Miniszterelnökség (Építészeti és Építésügyi Helyettes Államtitkársága) [módszertani útmutatókat](#), megyei szintű képzéseket és tájékoztatófelületeket hozott létre, továbbá a Magyar Építész Kamara, a [Lechner Tudásközpont](#), megyei főépítészek is segítettek a munkát helyi szinten pedig a Tktv. a települési főépítészt jelölte ki közreműködőként. A kézikönyv és a rendelet megalkotásának követelménye volt a **társadalmasítás**, a helyi polgárok, civil, érdekképviseletei, vallási szervezetek bevonása, a nyilvánosság biztosítása. Tartalmát tekintve a TAK bemutatja az adott településen belül jól elkülönülő egyes településrészek arculati, természeti és épített környezeti értékeit, és javaslatot tesz a településképhez illeszkedő új elemek alkalmazására. A TAK kézikönyvek [gyűjtőoldalán](#) látható, hogy 7 nagyobb építészeti-tájegység is van (Pilis, Vértes). Országos tapasztalatok szerint főleg az **épített típusú elemek a dominánsak**

a kézikönyvekben, üde kivételt jelent [Tokaj](#) világorökségi területnek a kifejezetten zöldarculati kézikönyve. Jövőbeli kormányzati szándék a **települési tervek drasztikus csökkentése** és egyszerűsítése a jelenlegi gyakorlat helyett (MB Kertészeti Albizottsága jegyzőkönyve, [2019.06.26.](#)). Számos TAK-ot áttekintve valóban visszatükröződik, hogy a természeti környezet komplexebb bemutatása hiányos, a **tájépítési szemlélet**, vagy a helyi jelentőségű egyéb településképi értékek között a közparkok, zöldfelületek tudatosabb megjelenítésében lehet még fejlődni.

ZÖLDFELÜLET NAGYSÁGA, SZÁMÍTÁSA

A település zöldfelületi rendszerének **minőségi és mennyiségi állapotjellemzői** ismeretek (Szilassi, 2013). A zöldfelület ellátottság számos mutatószámmal mérhető. Egyik [forrás](#) szerint hazánkban az egy főre eső zöldterület nagysága 0,49 és 140 m² között változik, míg az ajánlott érték minimuma 21-30 m²/fő. A WHO ajánlása minimumként a **9 m²/főt**, ideálisként az 50 m²/főt jelöli meg ([Russo A, Cirella GT 2018](#)). A település tervezési dokumentumaiban szerepelhetnek ezek a számok, egy gyűjtés szerint Szolnok értéke a legmagasabb 118 m²/fő, Budapest esetén 14,4 m²/fő ([Szabó, 2015](#)). Másik mutató az 1 lakosra jutó önkormányzati tulajdonú zöldterületet méri, **Budapesten ez 13,6 m²/fő** volt ([KSH Budapest statisztikai évkönyve, 2018](#)).

Az OTÉK 9. §-a előírja, hogy a település igazgatási területén a klimatikus viszonyok megőrzése, javítása érdekében gondoskodni kell zöldfelületi rendszerről. Az 5. mellékletében kijelölték a beépítésre szánt területek (építési telkek) zöldfelületi mérlegének számítását, a tetőkertek és a vízfelületek (pl. medence) területének adott arányban történő beszámítását. Az új OTrT után az OTÉK is módosult 2019 júniusától, és lehetőség nyílt rá hogy **a beépítésre nem szánt területeken** (pl. közpark) létesített, zöldterületet némiképp pótló tetőkert és vízfelület beszámítását ([Baksa-Valánszki, 2019](#)).

Jó gyakorlatok: Budapest

A IX. kerületi [Lenhossék park](#) a korábbi városrehabilitációs program jó példája.

A Fővárosi Közgyűlés által 2017-ben jóváhagyott **Budapest Zöldinfrastruktúra Konceptiója** Budapest hosszú távú, 2030-as Városfejlesztési Konceptiójára épül. A [ZIFFA](#), mint Zöld Infrastruktúra Fejlesztési és Fenntartási Akcióterv a koncepció céljai alapján a zöldinfrastruktúra védelmének és fejlesztésének legfontosabb irányait és eszközeit határozza meg. A közösségi tervezés részeként a lakosok akár [okos eszközeiken](#) egy kérdőív kitöltésével segíthetnek a közös cél elérésben. Az új főkeretész, fő tájépítész szerint szemléletformálásra van szükség, a zöldfelületet nem lehetne tartalék építési területként kezelni ([Földes-Tenczer, 2020](#)).

Források:

- [346/2008. \(XII. 30.\) Korm. rendelet](#) a fás szárú növények védelméről
- Hansen, R., Rall, E., Chapman, E., Rolf, W., Pauleit, S. (eds., 2017). Urban Green Infrastructure Planning: A Guide for Practitioners. [GREEN SURGE](#)
- Kolossa József: Zöldterület-zöldfelület területrendezés és településtervezés, előadás - Országgyűlés Mezőgazdasági bizottsága Kertészeti albizottságának jegyzőkönyve, [2019.06.26.](#)
- Miniszterelnökség, Építészeti és Építésügyi Helyettes Államtitkárság, Területrendezési és Településügyi Főosztály (2016): [Módszertani útmutató](#) a zöld infrastruktúra fejlesztési és fenntartási akcióterv készítéséhez
- Zöldinfrastruktúra-hálózat fejlesztése, [tanulmánykötet II](#). MTA Ökológiai Kutatóközpont, Ormos Imre Alapítvány 2017.

Készítette: Dr. Szabó Andrea
Képviselői Információs Szolgálat
E-mail: infoszolg@parlament.hu

infoszolg

Internet: www.parlament.hu/infoszolg
Intranet: intra.parlament.hu/infoszolg/
Telefon: (1) 441-6486